

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ नाशिक

शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा

बी. एड. शिक्षणक्रम राज्यस्तरीय लेखक कार्यशाळा : १३/०९/२०१७

विषय : ज्ञान आणि अभ्यासक्रम

१) बी. एड. शिक्षणक्रमातील (P-80) 'ज्ञान आणि अभ्यासक्रम' या विषयाच्या पुर्नरचनेसंदर्भात राज्यस्तरीय लेखक कार्यशाळा दिनांक : १३ सप्टेंबर २०१७ रोजी सकाळी ११.०० ते ०५.०० या कालावधीत विद्यापीठ मुख्यालय 'संगणक हॉल' येथे आयोजित करण्यात आली होती.

या कार्यशाळेस पुढील तज्ज्ञ उपस्थित होते.

- डॉ. संजीवनी महाले - प्र. संचालक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
- डॉ. कविता साळुंके - समन्वयक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
- डॉ. जी. जी. कुंभारे - वर्धा (९४२१७२६९५८)
- डॉ. पी. बी. दराडे - गारगोटी (९४२२६८०४२१)
- डॉ. एस. के. सूर्यवंशी - सोलापूर (९१७५२८९२७९)
- प्रा. डी. टी. खजुरकर - उस्मानाबाद (९६६५९२४२८४)
- प्रा. सी. एम. गायकवाड - उस्मानाबाद (९२७१७१८१७७)
- डॉ. भदाणे एम. ए. - नाशिक (९८५०२२५६०४)
- प्रा. एम. एस. उभाळे - उस्मानाबाद (९८२२९६६८९७)
- डॉ. कदम व्ही. के. - शिरूर (९८२२१७४७५७)
- डॉ. विजया पाटील - शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा (९४२३१४१४२१)
- डॉ. पवार डी. डी. - शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा (९४२२२४५०३६)
- डॉ. सोनुने एस. एस. - शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा (९४२२२४५७७५)
- सज्जन थूल - नाशिक
- श्री. सचिन पोरे - रिसर्च स्कॉलर (९०२१२४४५७७)
- श्रीमती ज्योती लष्करी - रिसर्च स्कॉलर
- श्रीमती कल्पना साळुंके - रिसर्च स्कॉलर

- श्रीमती. अनिता थोरात - रिसर्च स्कॉलर
- २) सदर सभेत प्रथमतः उपस्थितांचे स्वागत करून परस्पर परिचय करण्यात आला. त्यानंतर संचालकांनी सभेचे प्रास्ताविक केले.
- ३) समन्वयक डॉ. कविता साळुंके यांनी उपस्थितांना स्वयं अध्ययन साहित्य लेखन, लेखन फॉर्मॅट लेखन शैली, लेखनातील भाषा इ. संदर्भात व्याख्यान दिले. त्यानंतर लेखकांना लेखनासाठी घटकांचे वाटप करण्यात आले. ते पुढीलप्रमाणे -

घटक क्र. १ ज्ञान आणि ज्ञाननिर्मिती

मुद्दा क्र. १.१, १.२, १.३ - डॉ. सोनुने एस. एस.

मुद्दा क्र. १.४ - डॉ. मिलिंद सूर्यवंशी

मुद्दा क्र. १.५ - डॉ. अश्विन बोंदार्डे

घटक क्र. २ ज्ञाननिर्मिती प्रक्रिया

मुद्दा क्र. २.१ - प्रा. उभाळे एम. एस.

मुद्दा क्र. २.२ - प्रा. खजुरकर डी. टी.

मुद्दा क्र. २.३ - डॉ. गायकवाड गौतम

मुद्दा क्र. २.४ - श्रीमती. कल्पना साळुंके

घटक क्र. ३ अभ्यासक्रम

मुद्दा क्र. ३.१ - डॉ. कविता साळुंके आणि पी. बी. दराडे

मुद्दा क्र. ३.२ - श्रीमती. अनिता थोरात

मुद्दा क्र. ३.३ व ३.४ - डॉ. अश्विन बोंदार्डे

घटक क्र. ४ अभ्यासक्रम विकसन

मुद्दा क्र. ४.१ व ४.२ - डॉ. प्रीती पाटील

घटक क्र. ५ अभ्यासक्रम अंमलबजावणी व पुर्नरचना

मुद्दा क्र. ५.१ व ५.३ - डॉ. सज्जन थूल

मुद्दा क्र. ५.२ व ५.४ - डॉ. कुंभारे गौतम

मुद्दा क्र. ५.५ - डॉ. भदाणे एम. ए.

मुद्दा क्र. ५.६ - डॉ. विजया पाटील

४) त्यानंतर गटात प्रत्येक घटकासंदर्भात त्या घटकाच्या लेखनाचे मुद्दे - उपमुद्दे यावर चर्चा करण्यात आली.

EDU 424 - ज्ञान आणि अभ्यासक्रम

उद्दिष्टे – या घटकाच्या अभ्यासानंतर आपण

- विविध शिक्षणतज्ज्ञांच्या मतानुसार ज्ञान ही संकल्पना स्पष्ट करू शकाल.
- ज्ञानाचे वर्गीकरण करू शकाल.
- ज्ञान निर्मितीचे स्रोत सांगू शकाल.
- ज्ञान निर्मितीची प्रक्रिया स्पष्ट करू शकाल.
- अभ्यासक्रम विकसनाची प्रतिमाने सांगू शकाल.
- अभ्यासक्रम विकसनाची प्रक्रिया व त्यांची प्रतिमाने स्पष्ट करू शकाल.
- अभ्यासक्रम अमलबजावणीत स्वतःची भूमिका स्पष्ट करू शकाल.
- अभ्यासक्रमा संदर्भात विविध घटकांतून प्रत्याभरण घेऊ शकाल

२ विषय विवेचन

घटक १ – ज्ञान आणि ज्ञान निर्मिती

१.१) ज्ञान अर्थ संकल्पना व स्वरूप	-	डॉ. सोनुने एस.एस.
१.२) भारतीय विचारवंता नुसार ज्ञानाची संकल्पना
(महात्मा गांधी, रवींद्रनाथ टागोर, अरविंद घोष)	-	डॉ. सोनुने एस. एस.
१.३) पाश्चिमात्य विचार वंतानुसार ज्ञानाची संकल्पना
(प्लेटो, फ्रेअरी, जॉन ड्युई)	-	सोनुने एस. एस.
१.४) ज्ञान निर्मितीचे स्रोत व वर्गीकरण	-	डॉ. मिलिंद सूर्यवंशी
१.५) ज्ञाननिर्मिती प्रक्रिया ब्रूनर, पियाजे, व्हायगोस्की	-	डॉ. अश्विन बोर्दारडे

घटक २ – ज्ञाननिर्मिती प्रक्रिया

२.१) ज्ञाननिर्मितीची कारणमीमांसा	-	प्रा. उभाळे एम. एस.
२.१.१) ज्ञाननिर्मिती कारणमीमांसा	-	अर्थ, स्वरूप व गरज
२.१.२) ज्ञान आणि कौशल्ये	-	अर्थ, स्वरूप व वैशिष्ट्ये
२.१.३) अध्यापन आणि प्रशिक्षण	-	अर्थ, स्वरूप व वैशिष्ट्ये
२.१.४) श्रद्धा व सत्य	-	अर्थ व गरज

- २.२) ज्ञाननिर्मितीसाठी आवश्यक कौशल्ये - प्रा. खजुरकर डी. टी.
(ज्ञाननिर्मितीसाठी उपयुक्त कौशल्ये)
- २.३) ज्ञाननिर्मितीसाठी अध्ययन वातावरण, वर्गरचना, संप्रेषण, माहितीचे स्रोत व
विचार प्रवर्तक प्रश्न - प्रा. गायकवाड गौतम
- २.३.१) अध्ययन वातावरण संकल्पना
- २.३.२) अध्ययन वातावरण निर्मितीचे घटक
वर्गरचना, संप्रेषण, माहितीचे स्रोत, विचार प्रवर्तक प्रश्न
- २.४) लोकशाही, बहुसंस्कृतीकरण, आधुनिक मूल्य व सामाजिक परिवर्तनासाठी ज्ञाननिर्मिती
- श्रीमती. कल्पना साळुंके
ज्ञाननिर्मितीकरणात सामाजिक घटकांचा विचार, लोकशाही, बहुसंस्कृतीकरण,
अधुनिकमूल्य, सामाजिक परिवर्तन

घटक - ३ अभ्यासक्रम

- ३.१) अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तक - श्रीमती. कल्पना (संबंध) व
डॉ. पी. बी. दराडे
- ३.२) अभ्यासक्रम विकसनाची प्रतिमाने - श्रीमती. अनिता थोरात
३.२.१ व
३.२.२ टेलर
- ३.३) अभ्यासक्रमाचे प्रकार / दृष्टीकोन - डॉ. अश्विन बोंदार्डे
विषयकेंद्रित, वर्तनवादी, क्षमताधीष्टीत, ज्ञानरचनावादी
- ३.४) अभ्यासक्रम निर्मिती संदर्भ - डॉ. अश्विन बोंदार्डे
सामाजिक, आर्थिक, भौगोलिक, सांस्कृतिक, राष्ट्रीय व अंतरराष्ट्रीय

घटक - ४ अभ्यासक्रम विकसन

- ४.१) अभ्यासक्रमाची ध्येये आणि उद्दिष्टे
अभ्यासक्रम अर्थ, अभ्यासक्रम उद्दिष्ट्ये, अभ्यासक्रम गरज व महत्व, अभ्यासक्रम
व्याप्ती व मर्यादा
- ४.२) अभ्यासक्रम विकसनाची तत्त्वे घटक आणि प्रक्रिया
अभ्यासक्रम विकसनाची तत्त्वे, अभ्यासक्रम विकसनाचे घटक, अभ्यासक्रम

विकसन प्रक्रिया, अभ्यासक्रम आराखडे – NCF 2005, SCF 2010,
अभ्यासक्रम मांडणीचे प्रकार – (मनोराकृती, रेषीय, घटकनीहाय)

घटक – ५ अभ्यासक्रम अंमलबजावणी आणि पुर्नरचना

५.१) अभ्यासक्रम अंमलबजावणी स्वरूप व टप्पे

अभ्यासक्रम अंमलबजावणी स्वरूप व कार्यवाही, अंमलबजावणीतील टप्पे

५.२) अभ्यासक्रम अंमलबजावणीत शिक्षकाची भूमिका - (डॉ. कुंभारे जी. जी)

अभ्यासक्रम अंमलबजावणीत शिक्षकाची भूमिका व अडचणी, अभ्यासक्रम
अंमलबजावणीत शिक्षकाला येणाऱ्या अडचणी

५.३) अभ्यासक्रम मूल्यमापन - (डॉ. सज्जन थूल)

अभ्यासक्रम मूल्यमापन संकल्पना व स्वरूप, अभ्यासक्रम मूल्यमापन गरज व
महत्त्व, अभ्यासक्रम मूल्यमापनातील घटक, अभ्यासक्रम मूल्यमापन प्रतिमाने

५.४) अभ्यासक्रम प्रत्याभरण - (डॉ. कुंभारे जी. जी.)

अभ्यासक्रम प्रत्याभरण संकल्पना व स्वरूप, अभ्यासक्रम प्रत्याभरणाचे घटक
(विद्यार्थी, शिक्षक, पालक, समाज)

५.५) अभ्यासक्रमावर परिणाम करणारे घटक - (डॉ. भदाणे एम. ए.)

५.६) अभ्यासक्रम पुर्नरचना - (डॉ. विजया पाटील)

अभ्यासक्रम पुर्नरचनेची गरज व पुर्नरचनेचे टप्पे

५) लेखकांनी ऑक्टोबर २०१७ अखेरपर्यंत आपले लेखन पूर्ण करावे. ऑक्टोबर २०१७ अखेर लेखकांची
पुन्हा बैठक आयोजित करण्यात येईल असे सूचित करण्यात आले.

६) शेवटी उपस्थितांचे आभार व प्रशासकीय पूर्तता करून बैठक संपल्याचे घोषित करण्यात आले.

डॉ. संजीवनी महाले

प्र. संचालक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा

डॉ. कविता साळुंके

बी. एड. समन्वयक,

शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा